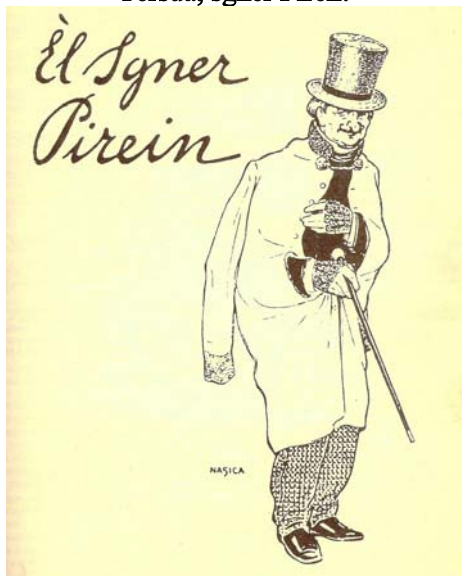

Tersuà, sgnèr Pirén!

Ai 21 ed màz dal 2007 ai é pasè zànt àn da cal dé che Antonio Fiacchi al mòrs. In dimónndi i pinsaràn: “E stu qué chi èrel?”. *Domanda pertinente*, dal mumànt che, a pèrt l’intitulaziàn d una stradlénna fòra ed pòrta Mazàur dal 1951, st finéssum inteletuèl bulgnàis l é stè dscurdè da tòtt. Sé, “inteletuèl”, parché Fiacchi l é stè un òmen ed cultùra: giurnaléssta, comediògrof, crèttic teatrèl, scritàur ed ràza, in itagliàn e in dialàtt. Dimónndi bulgnàis i han in cà “Èl sgnèr Pirein” o “Bologna d’una volta”, dù lìber divèrs stra d làur, mo tòtt e dù pén d argózzia ptrugnèna ed cla bòna. “E alàura?” a dirí vuèter. Alàura, mé ai ho fàt la prupòsta ala Fundaziàn dal Mànt e ristanpèr *in anastatico* la prèmma ediziàn dal “sgnèr Pirén”. Con quasst, àultr a fèr un *doveroso omaggio* a Fiacchi, dimónndi bulgnàis d incù i aràn la pusibilità ed cgnósser ste umarén nèd dala sò fantaśì, un personàg’ ch’al pèr antizipèr d un sècol Fantozzi. Int un’època che, quand di còmic da strapàz, dàpp èser pasè in televisiàn, sóbbit *danno alle stampe* di lìber *sul cui contenuto è meglio stendere un pietoso velo*, lèzer àl disaventùr dal sgnèr Pirén l é cme respirèr una buchè d usèggin. A mé am càpita raramànt ed rédder in st mánter ch’a lèz un lìber, sàuratótt quand a l cgnóss quèsi a memòria. Quasst am suzèd sàul con socuànt autùr ed gran ràza: Guareschi, Campanile e ló, Fiacchi.

Con quasst, gràzie dãnca ala Fundaziàn pr avair aztè la mì prupòsta e, cum al gèva sãnper al sgnèr Pirén concludànd àl sàu létter al “signor derettore”: tersuà a làur sgnàuri.

A sãn ala frùta

Dàpp la sèsta vísita di lèder int al nòster sít, l’Arena del Navile, vsén al Pànt dla Biànnda, a sãn qué ch’a pinsàn s’al séppa al chès ed tirèr d lóng a lavurèr drí al Navèlli. I s han purtè vî incòsa, chi maledètt: l’afetrítríz, la màchina dal cafà, la saldatríz, una móccia d usvéi, al *mixer* pr àl lùs quand a fàn i spetàcuel, al decespugliadàur, di sòld, anc dù litén par fèr un pòc ed gabanèla; sãnza cuntèr la ròba da magnèr: cme bìsti i han magnè a gróggn al ragó diretamànt dal tegàm, spargujànd par tèra una móccia d ètra ròba. Adiritùra, l’ùltma sîra, in st mánter ch’a magnèven dàpp al spetàcuel, i han zarchè ed purtèr vî al mì furgàn con tòtt i strumént e l’aparciadùra tècnica in vatta, mo i én stè dsturbè dala Mègghi, la nòstra cagnuléinna, e i én scapè.

Quall ch’l é pîz l é al fàt ch’a savàn chi én, mo sãnza pròv an s pòl fèr gnínte, gnanc la polizí. I én ed cla bèla zànt vgnó da luntàn, di nòmàd, ch’i én acanpè in zòna, ch’i vénen a fèr i sù bisóggn int un cantunzén che nuèter a tgnàn in àurden par quí ch’i fan dù pàs e che adès l é pén di sù “arcòrd”. I la fan, i t guèrden in fàza e i rédden. Quíssti i én i nùv “*cittadini d’Europa*”, ch’i han catè l’Amèrica qué. E nuèter: zítto!

Sinzeramànt, a n savàn brísa se st ètr àn a faràn quèl, parché anc s’a riuséssen a turnèr a cunprèr incòsa, a n arèn brísa al sít par tgnìr custodé la nòstra ròba. E pinsèr che pròpi lé ai é la bèla cà dal Sustàggn Grassi, ch’la srèv la nòstra sèd ideèl, mo al Demàni, ch’l é al padràn, pr adès al preferéss tgnìrla vùda e mèza dscalatrè.

Méss cum a sãn méss, s’a n catàn una soluziàn al probléma di lèder, ai ho pròpi pòra che l’*Associazione Culturale “Il Ponte della Bionda”* e l’*Arena del Navile* i séppen destinè a dvintèr un bèl arcòrd. Però, che tristazza...

Un péccol paradís drí da cà:

Monteacuto delle Alpi

St àn, dàpp finé àl nòstri dàu stmèn ed spetàcuel al Pànt dla Biànnda, ai ho pinsè d arpusèrum un pòc, anc parché l èra díś àn ch’a n fèva una vacanza daggna ed st nóm. Avèva vójja ed silànzi, ed pès e, sàuratótt, ed muntàgna. Par mèz d un mì parànt ed Vidiciàtic, ai é saltè fòra un sitarén a Monteacuto delle Alpi, un paisén arapè fra i mónt dal Belvedere, in dóvv la strè la finèss: al sít par mé! Al prémm quèl ch’am é piesò l é quasst: da zógg a setàmber ai é la curíra ch’la vò da Lizàn, mo la strè l’é acsé strécca che al prinzéppi dla salíta ai é un cartèl con i urèri di sù pasàg’: guài andèr só o vgnìr zà in chi urèri che lé, parché in dù an s pàsa brísa! E la blazza d un pajais sãnza màchin? As sént la vàuś dla zànt ch’i bacàjen, di cínno ch’i zùghen. Una butaiga sàul, qualla dla Felicína, ch’la vannd d incòsa e che quand l’aríva ala matèina drí dala curíra, ai é tòtt i cliènt ch’i én lé ch’i la stan d’asptèr par dèri una man a dscarghèr la màchina... Pò ai é la traturí ed Larry e dla Chiara, dù spùś zùven ch’i han dezís ed stèr lasó par tòtt al tãnp ed l àn, anc d invèren, quand i abitànt ed Monteacuto i én in tòtt quèng’ o vént... Mo la surpraisa pió granda l’é stè la procesiàn: i paisàn én andè a tûr la Madòna dal Fáz e tòtt ai pajais l èra in fèsta. Ai èra pasè vént àn dal’ùltma vòlta che la Madunéina l’avèva travarsè la vâl pr andèr a catèr la zànt ed Monteacuto: una versiàn muntanèra dla Fèsta dl’Armidanza fra Bàurg San Pír e Pradèl. Mé a n sãn brísa un cisaròl, mo cla matèina a m sãn cumòś... e anc la Robèrta, ch’l’é dezísa cme mé a turnèr st ètr àn a pasèr socuànt dé in ste paradís drí da cà.

Al fularén

La fôla dal cazadâur

Ai fó una vólta che un zêrt Ióffa, gran cazadâur, as sinté dîr da sô mèder: «Iusfén, tû mò la stiòpa e vâ a câzia, parché dman tô surèla la s marîda e int al dsnèr ed nòz la vól magnèr la pulânt con la lîvra». Acsé Ióffa al tôls la sô dupiatta es l andé a câzia.

Al vdé sóbbit una bèla lîvra saltèr fôra da una zèda, al miré e al tiré al grilatt. Lé ai fó una gran nuvitè: la stiòpa la fé *Pum!*, pròpi con una vâus da òmen, e invèzi ed sparèr la fé caschèr in tèra la cartóccia. Ióffa al la cujé tòtt maraviè, al guardé la stiòpa ch'l'èra qualla ch'l'avèva sänper adruvè mo che stavôlta l'avèva sâul détt *Pum!* con una vuslèinna frassca e alîgra. Al guardé pulîd anc dänter ala câna se par chèso as i fôss arpiatè dänter quèlc d ón. Mo la câna l'èra vûda.

- *E adès cum fâghia, che la mamà la vól la lîvra e mî surèla ch'la s marîda la la vól magnèr con la pulânt?*

In cal mumânt la lîvra ed prémma la turné a pasèr dnanz a Ióffa, mo stavôlta l'avèva un bèl vail bianc in cô, di fiûr ed mlaranza e la pedghèva con di pâs alzîr sänza còrrer.

- *Mo vè – al pinsé Ióffa – as marîda anc la lîvra. Pazénzia, a pruvarò a trèr a un fasàn.*

Defâti un pô pió in là al vdé un fasàn ch'al girèva int na cavdâgna, cum i fan par l urdinèri quand i n han ancâura cgnusó i ciüc d un fusèll. Ióffa al miré, al sparé, e la stiòpa la fé *Pam! Pam!* par dâu vòlt, pròpi cum l aré fât un cínno col sô stiupatt ed laggn. Anc stavôlta la cartóccia la casché lé in tèra fagànd sâul ciapèr pòra a däl furnîg ed pasâg'.

- *Benéssum! – al fè Ióffa ch'ai tachèva a vgnîr só i quajón – E adès, s'a tâuren a cà con la lèdra vûda, csa dirèla mî mèder?*

Al fasàn, che a sènter cal *Pam! Pam!* l'èra scapè in vatta a un âlber, al turné a cunparîr int la cavdâgna e stavôlta l'èra acunpagnè dai sù cinén tòtt ón drî a cl èter. Drî ai èra la mèder fasèna ch'la suridèva cuntânta còmm s'l'avéss vént ala Sîsal.

- *Ah, té t î cuntânta – al balusé Ióffa – té t î bèle maridè da un pèz, eh? E mé, adès, a chi òja da sparèr?*

Al carché la stiòpa un'ètra vólta, al

guardé in zà e in là e al vésst un mèrel ch'al stufilèva in vatta a una bròca. Al parèva ch'al géss: «Spârum pûr, dâi, tîra cal grilatt!». Ióffa al turné a sparèr e stavôlta al fusell al gé *Bang! Bang!* cum i fan i ragazû quand i lèzen un giurnalén.

- *Mo che dû... – al fè Ióffa – Però a m l imazinèva che anc stavôlta la sré andè a finîr acsé...*

Tótt dulânt e pindóll al turné a cà dala sô màma ch'la i gé:

- *Alâura, Ióffa, cum èla andè la câzia? Cus èt mò ciapè par cunzèr la pulânt?*

- *Sèt, màma, quèl ai ho ciapè. Ai ho ciapè trai incasadûr da santufèzzi, pió grandi e gròsi d una lîvra. Al vrà dîr che dman, insàmm ala pulânt, mî surèla la farà un bèl tucén con trai incasadûr e, s'i n van brîsa bän, lî e só maré i magnaràn una bèla pulânt dscónza. Vâ bän acsé?*

Pò, da cal dé, Ióffa al cazadâur al bucé vî la stiòpa e invèzi d andèr a câzia al mité só un bèl ôrt dóvv al fèva nâser âl pió bèli zivâll e i pió bî pundôr ed tòtt al pajais.

Gigén Lîvra

Arcòrd d un tänp pasè.

Quand ai èra un cínno, andèva una quèlca vólta in cunpagnî ed mî pèder al Sferistèri, int la vî Irnèrio, a vadder al zûg dal balân (da n cunfännder brîsa con al fúddbol), in dóvv invèzi dû o quâter zûgadûr i s dèven al canbi in dû canp al incuntrèri – ala batûda e al'armèssa – e i s lanzèven una bâla ed curâm culpandla con al brazèl (un rubósst zilénnder ed laggn, vûd par d dänter, con tant spunciòn par d fôra, che i zûgadûr i insfilzèven l avanbrâz). La memòria ed chi dâpp-mezdé dla dmanndga la s limitèva par mé a dû personâg'. Al prémm l'èra un zêrt Giuâni, l'òmen ch'al tgnèva drî ai pònt, che con una vâus da barèton al comunichevà âl sgnadûr: “Trî ala batûda e dû al'armèssa!”. Al secânnd, invèzi, l'èra quall che pió al m interesèva: un tîp particolèr con una giacatta bianca ch'al purtèva – tgnó só drî al còl con una lèrga curdèla – una casatta con dänter la ròba da vànnder, vèl a dîr i brustulén, che alâura i s ciamèven *pasatènp*, smintén ed zócca brustlè e salè, mo anc caramèl e gazâus. Quassti al li vindèva pr una zéffra mudestéssima, fôrsi dîs zentè-

sum e l'avrèva âl butigliatt con un arnais ed laggn ch'l'avèva la fâurma d un fónnz. Al mitèva al ganbân dal fónnz dänter ala butigliénna dandi un còcc' in zâ. La balérina, ch'la fèva da stupâi tgnó só dal gâs dla gazâusa, l'andèva un pôc in zâ, farmè da dâu urciatti méssi a metè dal còl dla butéggia. Finé l'uperaziân, al baréssta anbulânt l um slunghevà la gazâusa digànd: “Alé, sgnurén, sanpâgn con la balérina!” Ai ho détt ch'a cuntarò, zarcànd d arcurdèrum, tòtti o quèsi tòtti âl fèst e i zûg ch'i fèven la zânt d una zèrta etè e âl poesiòli, coi vèrs un pôc zupétt, ch'i gèven i fangén in sta nòstra Bulaggna di ténp pasè. La prémma fèsta l'èra qualla ed Nadèl: la tachèva la sîra dla vizéggia, fèsta pr i cínno, pr i genitûr e anc pr i nûn. As mitèva a brusèr “al zòc ed Nadèl”, parché alâura an i èra cà ch'an i fôss al fuglèr, ónnica surzrî ed calâur par scaldères e par fèr da magnèr. Tótta la famajja la s mitèva dnanz al fûg e pò con i marón as cavèva la furtónna par l ân nôv. Tótt, ón al vólta, i tirèven sâura âl brès ardânti un marân brîsa castrè. Al zûgadûr ch'l'avèva tirè in vatta al fûg un marân “dal gran ciòc”, vèl a dîr quall ch'l'avèva fât pió armâur e ch'l'èra sbalanzè luntàn dal fuglèr o, méi ancâura, s'al fôss andè vèrs matèina, l arèv avó un ân fortunè. L apuntamânt in piâza par brusèr al vciân l'é una tradiziân brîsa tant antîga, ch'la cminzipié ai prémm ed znèr dal 1887. Pò ai vgnèva la fèsta dla Vciatta, la *Befana*, la vècia ch'l'insfilzèva i regâl int la calzatta ch'a mitèven la sîra dla vizéggia int al “cantân di stécc” opûr satta la câpa dal camén. Al prèmi l'èra pr i fangén che int l ân i èren stè bòn e brèv. Invèzi par quî ch'i avèven fât i birichén ai èra al carbân. Mo chi èrel mâi cal cínno ch'al s fôss cunpurtè da bôna lèna e ch'an speréss l istàss ed catèr int la calzatta fig e ânsel, una mlaranza o dû mandarén, prezîs a quî ch'i èren stè bòn e brèv? Con al dé dla Vècia ai finèva âl fèst ed Nadèl e a tël propòsit as gèva: “*E la Santa Epifanî / tòtti âl fèst la pôrta vî / int la scâtla lî la i sèra / che par Pâscua pò l'avèrra / mo int al mèz vèn Caranvèl / che quelcdónna at la fâ fèr*”. Par quasst al caranvèl l'èra la gran fèsta: zòja, con gnanc un brislén ed misûra. La cåursa dal Pâli, la sfilè di câr fantasiûs, al

gran sfilare in dóvv la ricazza di cavâl bardè i fèven armagnè a bâcca avërta al pòpol fté ed stráz par tór in gîr al lússu di sgnâuri. Rà dal Caranvèl, al incuntrèri ed quall ch'as cradd, l'èra Narzîs - al tnâur - brîsa al Dutâur Balanzân. Narzîs al cantèva âl sâu stròf in dialàtt tulând in gîr la manî ed fîres ala môda e, bân e spass, cäl dön: "Una vècia rincraspè / cénna, gòba e stralanchè / un zúvnòt la vòls spusèr. / Ló ai fé tant ziricuchén / fén ch'ai èra di quatrén, / però quand finé al magàtt / al la cupé con un stangàtt." La guzuvéggia l'arivèva in zémma ala nòt dal giovedé grâs, la "zòbia grâsa", e al martedé, grâs anca ló, l'últum dé ed Caranvèl, l'avèva cme sèguit "al dé ed San Grugnân", al dé däl Zànnder. L'austèr cunpurtèes dla Quaraisma l'avèva un mumânt d arpòs int al quèrt dé dâpp quall däl Zànnder con la fèsta dla "Saiga dla Vècia", cioè con l arîv dla premmavaira, e dû dé prémma ed San Iusèf. Quassta l'èra la prémma fèsta dla nôva stasân. In mèz ala tèvla âl raviòl e, se Dîo al vlèva, sâura âl spâl di ftièri alzîr. Pò, s'as èra di fangén, vî a pî dschèlz a còrrer int i prè fòra ed pòrta, drî ala mûra.

La Stmèna Santa l'èra un tänp dimónndi cûrt da vîver in frenesî e in un gran lavurèr. Intindännes bân, la gran fadîga l'era riservè a cäl dön, parché i òmen... lasänla lé! Âl pulizî generèl dla cà, prémma ch'ai arivèss al curèt ch'al dèva la benziân ch'la pâsa sèt murâi; pò bójjer âli ôv da fèr bandîr e una pèrt ed quassti da dèr in ufèrta al prît, sänper acunpagnè dal ciarghén, tant che par schêrz as gèva: "Ácua Santa e fûg bandàtt: / âli ôv al prît e âl góss al ciargàtt!". Pò al Vèner Sant la celebrazziân dla "massa insgunbiè" e al tant suspirè "Sâbet Sant / parché t î stè tant? / Parché a n ho psó! / Dmannnga maténna / un quèrt ed galénna / un quèrt ed capân, / un franc ed vén bân". Glòria ed excelsis, Messa Solenne e, se Dîo vlèva, tótt a tèvla in cuntintazza, tótt la famajja uné pròpi cum al diè al pruvèrbi: "Pâscua e Nadèl tótt i gâl int al sò pulèr".

Cum as vadd, âli ucaziân par fèr fèsta i n manchèven mâi, e a sän sâul a mâz. Int al mais dla Madòna, âultr al fèst dedichè a Lî, ai èra "al Mâjo", l'ufèrta di cavalîr dla Guèrdia ed Palâz

al nôv gunfalunîr; invèzi la Guèrdia Sguézza l'andèva a ufîr al Mâjo al cunvânt ed San Žanimânt. Al "Mâjo" l'èra una bròca d âlber piantè in tèra e adubè con di salâm, di pulâster e tanta ètra ròba da magnèr.

Ai èra anc a Bulaggna una fèsta che in pûc i cgnossen: l'eleziân dla "Cuntassa ed mâz", una fèsta graziâusa e gentîl. Âl tusatti dal pòpol âl mitèven un'amîga a sèder sâura un tròno, i l'inghirlandèven ed fiûr e pò i la mitèven in mèz a un pôrdg. A tótt la zânt ch'i pasèven par d lé, âl i dmandèven ed fèr la riveränza e ed fèr un'ufèrta in unâur dla sò blazza e dla sò zòventó. Se quelcón al pruvèva a sègaitunèr vî sänza dèri gnént, i l'asedièven e i l'aguantèven pr i blâc.

Âli èren tótti fèst, usânz e tradiziân d un tänp luntàn... d una vòlta, insâmma.

Ettore Malossi

Anzlen dla Sabiem

Quand Anzlen al lavurèva ala Sabiem, ai èra apanna finé la guèra e avair un lavurîr al vlèva dîr magnèr tótt i dé, ló e la sò famajja. In cal tänp lé, in fâbrica, la costruziân di asensûr l'èra ancâura in vî sperimentèl e acsé i fèven sâuratótt usvéi e materièl par tirèr só âl cà, ch'i sarvèven al vèci e nôvi aziânnd par la ricostruziân di dân ch'l'avèva causè la guèra. Anzlen, ch'l'èra al responsâbil di arîv e däl spediziân, l'avèva al parmâss ed purtèr a cà dla pâja da inbalâg', ch'ai n'èra in abundanza e bisugnèva smaltîrila.

Acsé, tótti âl sîr, l'andèva fòra dal purtân prinzipèl con una cariòla péinna ed pâja, parché al purtinèr dal dâpp-mezdé al psèss cuntrulèr che in mèz ala pâja an i fòss un quèlc usvéi: l'èra la raigla.

Al stèva ed cà pôc luntàn, lé a Santa Viòla, e cla pâja Anzlen al l'adruvèva par fèr al lèt al ninén, ch'al tgnèva int un stalàtt tirè só int l'òrt, drî da cà. L'èra una stòria ch'la durèva quèsi tótt l'ân, fén a dâpp âl fèst ed Nadèl, quand al fèva la susèzza e i salâm, che ón al finèva pò al purtinèr. In mèz ala pâja an s'èra mâi catè gninte ed suspèt e oramâi i avèven fidózzia.

Dal 1954 Anzlen l'andé in pensiân, mo ògni tant l'andèva a asptèr i colèga quand i vgnèven fòra d'in fâbrica, fagând anc dâu ciâcher con al purtinèr che, scarzând, una vòlta ai dèss:

- Anzlen, dî mò la verité: adès ch'ai

é pasè dal tänp t pû èser sinzèr. Mé ai ho sänper avó al dóbbi che té in mèz ala pâja t purtèss fòra quelcòsa... Adès t am al pû dîr...

Anzlen ai arspundé trancuèll, sänza fèr una pîga:

- Sé, t è rasân, adès a t al pòs dîr: in mèz ala pâja gninte mo... sätta ala pâja a purtèva fòra una cariòla nôva tótti âl sîr....

Elio Manini

L'últum viâz*

(monòlog d un cavâl da tîr dla bâsa)

Al mî padròn, Gigiàtt, ridând e scarzând l'ha bèla méss insâmma una bèla móccia d anarétt. Difâti, tótt i dé ch'ai pâsa, al vâ vî sänpar pió stralanchè. Una vòlta, par carghèr de pió sâura la bròza, al girèva sänpar a pî e spass al spinzèva anca ló pr ajutèrum a vgnîr fòra da un canvèr o a vgnîr só par la ràta dal fiómm dòpp avair fât una cârta ad sabiòn un pó abundänta. Adès, invèzi, cal pôchi vòlt ch'i al ciâman ancâura, al tûl a pât a fèr un viâz ad pió, però al sît da sèdar par ló sâura ala bròza al i avänza sänpar!

Ultmamânt avänz int la stâla anc par dû o trî dé drî a fila, mo mé a n um lamânt mia parché, in fât d etè e d aciâc, anca mé a sòn par cla strè lé. Incû l'ha lustrè tótt i finimínt, e ai ha fât dvintèr lusínt int un môd che de pió an s pòl brîsa! (par fòrza: al i avèva bèla lustrè anc ajîr...). Am dspiesè sâul ad vaddral acsé avilé quand al n ha gnínt da fèr, anc parché al fâ di dscûrs ch'i n um pièsen mia tänt. L'ètar dé l'ha détt che as sintèva un òman finé e che prémma o dòpp ai srèv tuchè ed srèr butaiga, ch'al srèv pò come dîr che mé a n sèruv pió a gnínt! Al mî insónni al srèv quall ed pasèr chi sucuânt dé ch'a canparò ancâura con un pô d libertè, còsa ch'a n ho mâi cgnusó in tótt la vétta. Un cavâl d un zíngan l'um ha détt che nuèter a n canpân mia acsé tant cume i cristiân e pò spass i nûstr ân a n i vivän gnânc tótt. Al segrèt al stà int al fât ed sarvîr ancâura o d an èsar pió bón da gnínt. A mé, quand ón al dscòrr acsé cardând ad savair incòsa, l'um fâ vgnîr un narváus!

L'ètar dé ai é vgnó int la stâla un umarén in divîsa, sänz'ètar un'autoritè, ch'l'ha tachè a fèr una gran discussiòn con Gigiàtt. L'ha détt

che al pajais al s'ira sgrandé e che la stâla con al cavâl la n psêva pió tgnîr acsé asvén al cà dal zânter abité parché la fâ pózza. Sínt chi dscórr! Al fâ udâur ló! Al fâ una pózza da cristiân che a mânc ed trî mêtâr an s'îra pió gnanc al fiè!

Âir ai é vgnó al veterinèri a visitèrum e l ha détt ch'a sòn ancâura in bôna salût e che par quasst la mî chèran l'é sèna. As vadd che, esând asvén ala pensiòn, i n han tólt dimónndi a côr al mî stèt e quasst l um fâ piešair. Pôc tânp fâ ai ho sintó la róggia d un câmion ch'l é vgnó dântar int al curtîl e pò Gigiatt l ha dscâurs d un prêzi... Chisà, fôrsi i um pôrtan int un sît con un grân prè duv a prò córrar in zà e in là cume un mât con tant ètar cavâl, finalmânt in libartè! E pò quall dal câmion l ha détt acsé ch'al vén a caghèrum pasè dmân, parché prèmma l ha dali ètri bìsti da purtèr ví: di bù e dal vâc, che ânca lâur i van in pensiòn.

Però a n sò brîsa parché Gigiatt al zighèva. Vâ mò a capîri, sti cristiân.

Giordano Villani

* Dialecto di Budrio fuori.

Poliglòt bulgnîs

In ste nòster clémma dimónndi mât d un prinzéppi d estèd, as vadd i turéssta "d'Oltralpe" che – dirèt a Fiurânza o a Râmma – i fan una sòsta qué da nó giòsst par tirèr al fiè. L é alâura che i bulgnîs i chèven fôra dal cumâ tótti cäl pôchi cugniziân ch'i han int âl lãngv furastîri. Avî bèle capé naturalmânt che a n vói brîsa dscârrer ed quî ch'i én padrón d una lãngua èstera, mo ed quî ch'vrénn, mo che ala raisa di cónt i én sâul di pôver ciocapiât.

- *Parlez-vous français?* – a dmandèva un dé con âria sarafâna, a un amîg, un bulgnais dla Fundâza.

- *Nâ!* – l arspânnd l amîg – *a biâs sâul una quèlca parôla: "Pour boire, merci" e stièvo.*

- *Ai ho bèle capé* – al fè cl èter – *té t dscârr al français cme una vâca spagnôla!*

A sän int la butaiga d un frutaròl. Un turéssta franzais al saggna con un dîd un platò ed nûs.

- *Comment s'appellent?*

E al frutaròl, ch'al n ha capé un azidóll:

- *In s pailen mégga: i s mâchen!*

Al franzais, interrogând:

- *Comment?*

- *Moché col man!* – l arbât al frutaròl sänper pió incasinè – *Con un martèl o una mèza prêda!*

E al franzais, gentîl:

- *Merci bien!*

Al frutaròl, arsinató:

- *Eh, nâ! Mèrz a srî vó, al mî umarèl: âl mî nûs âli én tótti sèni cme curâi!*

- *Je ne comprend pas* – al tira cûrt al furastîr e al frutaròl, sänper al'òca:

- *Ah, ecco! S'a n li vlî cunprèr lasèli lé, mo a n um vgnèdi a dir ch'âli én mèrzi!*

A sän in cà da un franzais, che da pôc l é vgnó a stèr a Bulaggna. Int l ingrès, al garzân dal vidrèr al vén dânter cûrur sâtta al país d un gran spèc' con la curnîs. Al stà lé zètt, asptând di ûrden e l'ânsa pr al sfôrz. Al franzais al cuntânpla tótt cuntânt la sò bèla spcîra:

- *Très joli! Très joli!*

Al garzân, piotòst indezîs:

- *Ehi, ló! Ch'al guèrda bän che s'a l trâg zâ qué, al se spâca!*

Mo al franzais an s n in dà pr intais e al cuntènnua estašiè: "*Très joli, très joli!*". Al garzân (däntr ed ló):

- *Mo che râza ed bazurlón, sti franziis! Âu, cuntânt ló: dstrîgtla mò té, alâura!* – E al lâsa caschèr la spcîra.

Adès, invèzi, a sän sâtta ala pensilénna dla staziân. Dal dirèt in arîv da Milàn ai sèlta zâ ed bôt un tèl, sänper franzais, tótt agitè e disperè ch'al svèrsla:

- *J'ai perdu la femme et la petite!*

E un fachén bulgnais (ed quî ch'ai èra in staziân una vòlta, mo che incû an s in càta pió gnanc ón):

- *Beèt ló! I mî fiû i n pèrden mâi né la fâm né l aptît, e mé acsé a fâg fadîga a tirèr la fén dal mais!*

Ancâura: a sän par la strè, con al sâul ch'al ciòca e al franzais, ch'ha i ucèl blú, al scuèzza col pà una... quâja.

- *Oh, parbleu!* – l esclâma con un'âria ed schîv. Al sòlit bulgnais ed pasâg':

- *Ôi, la pèr blè, mo invèzi l'é zâla...*

Par finîr, a pasän al tudâssc. A sän dnanz al banc d un barr ed periferî, al'âura dl aperitîv. Un tèl - bulgnais - in mèz al fismèri al s atrôva gâmmt a gâmmt con un sbutinfîân d un tugnâz, mói spâult ed sudâur, ch'l é apanna saltè zâ da un pùllman con la "D" ma-

jósscla. Al bulgnais, sänza vlair, al dà un cócc' al tudâssc e al dîs:

- *Ch'l um scûsa bän, sèl...*

E al turéssta, fôrsi un pôc gasè dal *Punt e Mes* ch'l ha apanna finè ed mandèr zâ, ai fâ un gran surîs con tótt i sù dént d ôr, al se scansa par fèri spâzi e al i arspânnd:

- *Bitte!*

Al bulgnais l avanza un pô lé, al s grâta la zuchîra con âria un tintinén dsgustè e pò al bisbéjja al baréssta ch'l é lé ch'l aspèta l'urdinaziân:

- *Mo a mé al bitter l um piès una còsa giòsst... Dâm bän invèzi un scalfâtt ed sanzvais!*

Lurânz da Bûdri

La siânza di nûster vîc'

Èrba scalâggna (*Orobancha ramosa*) – succiamèle piccolo, erba infesta della canapa, detta erba scalogna per la forma della sua radice somigliante a una scalogna, insieme all'*Orobancha major*, succiamèle, malocchio, fuoco di Sant'Antonio che cresce specialmente fra le fave e i trifogli e infesta anche alla canapa. L'una e l'altra pianta sono chiamate in alcune parti lamioni della canapa, ortiche della canapa.

Da: G. Ungarelli, *Le piante aromatiche e medicinali nei nomi, nell'uso e nella tradizione popolare bolognese.*

Tipografia Luigi Parma, 1921.

Al Pânt dla Biânnda nómmer 64

Mais ed setàmber dal 2007

Diretâur iresponsâbil e limusnîr:

Fausto Carpan

Dsèggn uriginèl:

Lupâmbbol (Wolfango)

Umberto Sgarzi

Matitâza (Giorgio Serra)

Coretâur di sbâli: **Bertén ed Sèra**

Strulgân eletrònic: **Âmos Lèli**

Spediziân: par pòsta, purtròp.

Abunamént: fèn ch'ai n é, a tirân d lóng.

Indirèzz:

FAUSTO CARPANI

Casella Postale 3179 Bo. Ponente

Via Saffi 30/32

40131 BOLOGNA

tel. cell. 339-3536585 – fax 051-385283

faustocarpani@alice.it

Tótt i scrètt in dôvv an i é brîsa indichè

l autâur i én ed Fausto Carpani.

I sît bulgnîs i én quissti:

www.pontedellabionda.org

www.lafamigliabolognese.it

www.bulgnais.com

Carpani e i sù amîg
Compagnia del Ponte della Bionda
- Calendario -

SETTEMBRE

Venerdì 21 ore 21	Al Centro Sociale Pescarola (via Zanardi 228/A): “Carpani e i sù amîg”
Sabato 22 ore 21	Alla Parrocchia di San Paolo di Ravone (via A. Costa 89): “Carpani e i sù amîg”
Mercoledì 26 ore 21	Alla Festa de l’Unità di Villa Torchi (via Colombarola 40): “Carpani e i sù amîg”

OTTOBRE

Sabato 6 ore 21	Al Teatro Santa Maria di Baricella: la Compagnia del Ponte della Bionda in “Via della Grazia 53” (Int al curtîl di Úmili), due atti in dialetto bolognese di Carpani e Giusti . Regia di Giorgio Giusti .
Venerdì 12 ore 21	Al Centro Sociale Montanari (via Longhi ang. Ferrarese): “Carpani e i sù amîg”
Giovedì 18 ore 21	Sala ARCI Paradiso di San Lazzaro (via Bellaria): la Compagnia del Ponte della Bionda in “Via della Grazia 53” (Int al curtîl di Úmili), due atti in dialetto bolognese di Carpani e Giusti . Regia di Giorgio Giusti . L’incasso della serata è a favore dell’Istituto Ramazzini, in memoria di Elisa Montanari e Fabio Trentini .
Sabato 20 ore 21	Sala ARCI di Ozzano Emilia: “Carpani e i sù amîg”
Domenica 28 ore 16,30	Centro Civico Lame (via M. Polo 53): Fausto Carpani in: “Quando i portici erano di legno” (casi, personaggi, luoghi della Bologna medievale raccontati e cantati) con Antonio Stragapede e le immagini di Giorgio Serra .

Associazione Culturale

IL PONTE DELLA BIONDA

www.pontedellabionda.org

info@pontedellabionda.org